فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هشتم، شماره اول (پیاپی ۲۷)، بهار ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۲۰-۱

تحلیل موانع و قابلیت‌های تنوع بخشی فعالیت‌ها در اقتصاد روستایی مورد: بخش رحمت‌آباد و بلوکات شهرستان رودبار

سیدحسن مطیعی‌لنگرودی*، استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
حسنعلی فرجی‌سبکبار، دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
سیروس حجت‌شمامی، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۷/۱۱ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۱۱/۱۹

چکیده

کشاورزی مهم‌ترین فعالیت در نواحی روستایی است که به صورت سنتی و معیشتی در سکونتگاه های روستایی ایران صورت می گیرد. چنین ساختار اقتصادی و شغلی در نواحی روستایی مسائل خاصی را به دنبال داشته است. مشکلات موجود در مناطق شهری را تنها می توان با ایجاد فرصت های شغلی در مناطق روستایی حل کرد. ایجاد مشاغل متنوع با تنوع بخشی به فعالیت ها در نواحی روستایی، می تواند بسیاری از مشکلات این نواحی را مرتفع سازد. از این رو تحقیق حاضر با هدف تحلیل موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار تدوین شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش انجام، توصیفی ـ تحلیلی است. در این تحقیق جامعه آماری،۱۴ روستا در غالب تیپ‌های مختلف(کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشتی) واقع در بخش مورد مطالعه است. در این مطالعه موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی به ترتیب با ۴ بعد و ۴۴ شاخص، ۳ بعد و ۳۰ شاخص و با بهره‌گیری از آزمون آماری تحلیل مسیر مورد تحلیل قرار گرفت. جهت تحلیل داده‌ها از نرم افزار **Excel** و **Spss** استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد ساختار فعالیت های اقتصادی در روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات، از وضعیت نامطلوبی برخوردار است. همچنین مشخص شد بعد زیرساختی و نهادی با مجموع اثرگذاری ۰/۹۲۰ بیشترین تأثیر را بر روی سایر ابعاد(بعد محیطی، اجتماعی و اقتصادی) داشته و مهم‌ترین مانع در تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی در روستاهای این بخش است. بعد محیط طبیعی نیز با ضریب ۰/۳۷۸ بیشترین تأثیر را بر روی سایر ابعاد(محیط اقتصادی و محیط اجتماعی-فرهنگی) داشته و قابلیت روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات در تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی محسوب می شود.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، تنوع بخشی، توسعه پایدار روستایی، شهرستان رودبار.

* shmotiee@ut.ac.ir

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

۱) مقدمه

مناطق روستایی عمدتاً دارای دو مشکل اساسی است: اول کمبود امکانات زیر بنایی و اجتماعی مانند آب آشامیدنی، حمل و نقل، مخابرات، سوخت، امکانات آموزشی، خدمات بهداشتی، بیمه و تأمین اجتماعی؛ دوم، ضعف اقتصادی یا کمی درآمد. بسیاری از دولت های جهان برای بهبود وضعیت زیربنایی و اجتماعی مناطق روستایی برنامه های گسترده و پرهزینه ای را به اجراء درآورده اند ولی این سرمایه گذاری‌ها در حل معضلات زندگی روستایی موفق نبوده و نتوانسته سیل مهاجرت از روستا به شهر را کاهش دهد. مهم ترین عاملی که موجب گردیده اجرای طرح های توسعه روستایی نتایج مورد انتظار را به دنبال نداشته و در کاهش مهاجرت های روستا - شهری مؤثر واقع نشود، ضعف اقتصادی یا کمی درآمد است. کمبود درآمد ناشی از مسائلی چون عدم جذابیت برای سرمایه گذاری، افزایش جمعیت (مقدار مطلق) روستائیان، بهره وری پایین افراد و منابع، بیکاری(کامل یا فصلی) و کمبود فرصت های اشتغال است (شهابی و همکاران،۱۳۹۴:۲).

روستا و اقتصاد روستایی با کشاورزی ارتباط زیادی دارد تا آنجا که این نزدیکی را در تعاریف ارائه شده از روستا نیز می توان شاهد بود (محمدی یگانه و ولائی، ۱۳۹۳:۵۵)، کشاورزی از قدیمی ترین شکل فعالیت اقتصادی و تولیدی جامعه است (طالب،۱۸: ۱۳۸۲) و نقش آن در توسعه و ثبات اقتصادی سیاسی و بین المللی کشورها انکارناپذیر است(OFarrell,2001:22)؛ به طوری که با زیربخش های خود می تواند از طریق تأمین سرمایه برای سایر بخش های اقتصادی، فروش محصولات آن به بازارهای خارجی و افزایش درآمدهای ارزی و کمک به کاهش واردات مواد خام نیاز بخش صنعت، جریان رشد و توسعه اقتصادی را تسهیل کند (شکوری، ۱۳۸۴: ۲).

اغلب روستاها از دیرباز محل تولید محصولات کشاورزی بوده، بنابراین درصد بالایی از معیشت روستاییان در رابطه با استفاده از زمین قرار دارد (مهدوی و شمس الدینی، ۱۳۹۲: ۲۱). به صورت سنتی و معیشتی در سکونتگاه‌های روستایی ایران صورت می گیرد. چنین ساختار اقتصادی و شغلی در نواحی روستایی مسائل خاصی را به دنبال داشته است. از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها، مشکلات اقتصادی از جمله نبود فرصت‌های شغلی، وجود بیکاری و همچنین فقر را می‌توان برشمرد (سعیدی، ۱۳۷۷ :۹۳). مشکلات موجود در مناطق شهری را تنها می توان با ایجاد فرصت های شغلی در مناطق روستایی حل کرد. پس، تنها توسل به فعالیت های کشاورزی در روستاها چاره ساز نبوده، ایجاد مشاغل متنوع با تنوع بخشی به فعالیت ها به عنوان یک هنجار شناخته می شود (ایزدی، بدری و نامدار، ۱۳۹۱:۱۷-۱۸). در همین راستا رویکرد متنوع سازی(تنوع بخشی) فعالیت های اقتصادی، یکی از رویکردهای مورد توجه در توسعه همه جانبه اجتماعات روستایی است، به گونه ای که وجود تنوع

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

دراقتصاد روستا، لازمه دستیابی به توسعه پایدار روستایی عنوان شده است (جوان وهمکاران،۱۳۹۰:۱). اقتصاد روستایی نیازمند تنوع بخشی است. در تنوع بخشی به اقتصاد روستایی باید از انواع فعالیت ها به ویژه صنایع سود برد، زیرا مشارکت صنعت در توسعه روستایی، مشارکت چند جانبه است. صنعتی شدن روستا به عنوان یک عامل مثبت در جهت ایجاد اشتغال و درآمد و به عنوان آخرین چاره مشکل فقر مناطق روستایی، هم اینک به صورت بالقوه در جهت رفع مشکل بیکاری نواحی روستایی است (مطیعی لنگرودی،۱۳۸۶:۱۶۵) .

پتانسیل ها و قابلیت های متنوعی در زمینه های مختلف اقتصادی در روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار وجود دارد که در توسعه این منطقه تأثیری نداشته است. همین مسئله بر مهاجرت روستاییان به ویژه مهاجرت روزانه و کاهش نیروی کار مولد اقتصادی همانند جوانان و تبدیل مناطق روستایی به سکونتگاه های خوابگاهی و تضعیف کارکرد اقتصادی منجر گردیده است. در همین راستا راستا تحلیل موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار علاوه بر تشریح وضع موجود می تواند گام مثبتی در راستای برنامه ریزی های اقتصادی مناسب تر جهت توسعه اقتصادی نواحی روستایی این بخش با توجه به پتانسیل ها و ظرفیت های بالقوه آن باشد. تحقیق حاضر با هدف شناخت موانع و قابلیت های تنوع بخشی به اقتصاد روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات پرداخته شده است و از این رو بدنبال پاسخگویی به سوال زیر است: بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار در راستای تنوع بخشی به اقتصاد روستایی با چه توان ها و محدودیت هایی روبه رو است؟

۲) مبانی نظری

اقتصاد روستایی، مجموعه فعالیت‌های اقتصادی است که در محیط روستا انجام می‌شود. چون اغلب روستاها از دیرگاه محل تولید محصولات کشاورزی بوده‌اند، بنابراین درصد بالائی از معیشت روستائیان در رابطه با بهره‌کشی از زمین قرار دارد. بدین جهت، به‌علت وجوه اشتراک اقتصاد روستائی و اقتصاد کشاورزی، گاهی این دو واژه به‌جای یکدیگر به‌کار برده می‌شود و حال اینکه دو مفهوم کاملاً متمایز است. اقتصاد روستایی، از مجموعه‌ای متنوع از فعالیت‌های اقتصادی ترکیب یافته است، اعم از فعالیت‌های تولیدی و فعالیت‌های خدماتی در بخش‌های گوناگون. منظور از فعالیت تولیدی، فعالیتی است که مستقیما منجر به تولید یک کالا یا بخشی از آن می‌شود، یعنی کالای نهایی یا کالای واسطه ای. فعالیت خدماتی، فعالیتی است که جنبه‌ی تدارک تولید و تولیدکنندگان را داشته و نیازهای رفاهی جامعه را برآورده می‌کند. این فعالیت‌ها، به طور مستقیم در کار تولید کالا قرار نمی گیرد. اقتصاد روستایی پایه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

های تولید یک کشور است و به همین منظور توجه به تنوع فعالیت در این بخش سبب تحکیم بنیان اقتصادی یک کشور می شود. لیکن اقتصاد کشاورزی صرفا شامل کلیه فعالیت های اقتصادی وابسته به بخش کشاورزی در سطح ملی است در حالی که اقتصاد روستایی شامل کلیه فعالیت های کشاورزی و یا غیرکشاورزی در محیط روستا است و در واقع چون اغلب روستاهاز دیرگاه محل تولید محصولات کشاورزی بوده اند و هم چنین وابستگی متقابل میان آن دو برقرار می باشد، این مفهوم برداشت شده است (Gillis et al, 1992:3).

طی دهه های اخیر توجه به تنوع بخشی اقتصاد روستایی بیشتر گردیده (جوان و حیدری مکرر، ۵۱:۱۳۸۹) و روند گسترده ای از تنوع فعالیت های اقتصادی در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه بوجود آمده است(Demurger et al, 2010:33). تنوع بخشی اقتصادی به تعداد و تساوی مسیرهای جریان انرژی در داخل نظام های اقتصادی اشاره دارد و با برآورد تعدد انواع متفاوت فعالیت های اقتصادی موجود در نظام و چگونگی تساوی توزیع انرژی میان آن ها قابل اندازه گیری است (فراهانی،۶۵:۱۳۸۵). تنوع بخشی به اقتصاد سکونتگاه های روستایی در کشورهای در حال توسعه موجب بهبود فرصت های شغلی غیر کشاورزی در مناطق روستایی شده و همین طور تأثیر مهمی در رفاه خانوارهای روستایی دارد (Demurger et al, 2010: 33) همچنین مخاطرات ناشی از محصولات کشاورزی را کاهش می دهد وگزینه های بیشتری را پیش رو می نهد و در نهایت برون ده نظام اجتماعی را نیز به شکل عادلانه تری بین اجزای حیاتی آن تقسیم می کند (Mayser, 2003: 20).

بنابراین، عامل اصلی پایداری اقتصاد روستایی، توانمندی روستاییان و نظام تولید روستایی در برابر قدرت بازار، چالش های حاصل از تغییر و تحولات بازار و مخاطرات محیطی است. تنوع تولید، ثبات قیمت محصولات، رشد مداوم تولید، کنترل و مقاومت در برابر عوامل مخرب طبیعی،آگاهی از نوع و چگونگی تولید محصولات لازمه اقتصاد پایدار است(Santos & Barrett, 2010: 1794) . تنوع بخشی به فعالیت ها منجر به کم رنگ شدن بخش اقتصادی عمده روستایی یعنی کشاورزی در نواحی روستایی شود. به عنوان مثال مطالعه ای در پرو نشان داده است که گذاری از کشاورزی مبتنی بر مزرعه در تمامی کشورهای آمریکای لاتین به سوی اشتغال غیر کشاورزی وجود دارد. اما این بدان معنی نبوده است که تنها اتکای خانواده های روستایی بر درآمد غیر کشاورزی قرار گرفته است، بلکه کشاورزی همچنان جزء مهم اقتصاد روستایی محسوب می شود. بنابراین خانوارهای روستایی، منابع درآمدی خود را متنوع ساخته اند. برخی مطالعات نشان داده اند که در نواحی روستایی که دسترسی بهتری به زیرساخت های روستایی دارند و در میان خانوارهایی که از سطوح بالاتر سواد و آموزش برخوردارند، فعالیت های غیر کشاورزی بیشتری نیز به چشم می خورد(McCauley et al,۲۰۰۷:۲۱).

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

تضعیف فعالیت های اقتصادی سنتی در مناطق روستایی همچون کشاورزی، معدن و جنگل طی چند دهه اخیر، جستجو و بکارگیری راهکارهای جدید جهت تقویت پایه های اقتصادی و تنوع به فعالیت های اقتصادی در مناطق روستایی را بیش از بیش ضروی نموده است(Byrd et al, 2009: 637). بنابراین، در شرایط کنونی، توجه به توسعه فعالیت های دیگر اقتصادی جوامع روستایی، مانند: ۱-صنعتی سازی نواحی روستایی، ۲-صنایع تکمیلی و توسعه کشاورزی و ۳-گسترش گردشگری روستایی ضروری است. این فعالیت ها با وجود اینکه تمرکز کمتری بر منابع طبیعی تولید دارند، می توانند کمک زیادی به پایداری و رشد اقتصادی جوامع روستایی کنند (شریف زاده و همکاران، ۵۷:۱۳۸۱).

رویکرد صنعتی سازی روستاها: صنایع روستایی در مناطق و یا مراکز روستایی مستقر می شود و در آن عمدتاً از نیروی کار روستایی استفاده می شود. این نوع از صنایع در خدمت کشاورزی و عمدتاً تابع محصولات کشاورزی است، نیازهای روستاییان را برطرف می کند و اشتغال و درآمد آنان را افزایش می دهد؛ صنایع روستایی شامل صنایع تبدیلی و تکمیلی(صنایع با تعداد اشتغال کمتر از ۵۰ نفر) که به فرآوری و عمل آوردن مواد نباتی و حیوانی اقدام می کند. فرآوری در برگیرندهی تغییرات فیزیکی، شیمیایی، نگهداری، بندی و توزیع است، صنایع دستی و صنایع کوچک است (ازکیا،۲۵۳:۱۳۸۷).

رویکرد گردشگری روستایی: گردشگری روستایی،گردشگری است که در نواحی روستایی به وقوع می پیوندد اما همین بیان ساده ابهامات زیادی دارد برای مثال تعاریف گردشگری متفاوت بوده به ویژه در حیطه نواحی روستایی تفکیک فعالیت هایی که صرفا حالت گردشگری دارند یا تفریح، یا ورزش از یکدیگر دشوار است. در نهایت تعریف و تعیین معنای نواحی روستایی یا روستا نیز به همان میزان مشکل و دشوار است کشورهای مختلف معیارهای متفاوتی برای تعیین مناطق روستایی یا غیر روستایی دارند در عین این که واژه روستایی را می توان یک تعریف جغرافیایی و هم بیان ویژگی های فرهنگی جوامع و اجتماعات روستانشین دانست(Sharply,1997).

رویکرد توسعه کشاورزی: توسعه کشاورزی فرآیندی است که عوامل تغییر پذیری مانند شرایط محیطی و عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره بر آن تأثیر می گذارند. بخشی از این تغییر پذیری حاصل به کارگیری تکنولوژی در زمینه تولید محصولات کشاورزی است که از آن جمله می توان به مکانیزاسیون (تکنولوژی ماشینی) اشاره نمود (نظر داد،۵۲:۱۳۸۶) این توسعه که در دهه های ۱۹۶۰و ۱۹۷۰ بوقوع پیوست و بر افزایش بهره وری کشاورزی تاکید داشت، که این امر به کمک استفاده از انواع پر محصول بذرها، کود شیمیایی، سموم مختلف ضد آفت، ماشین آلات جدید و روش های نوین کشاورزی انجام می گرفت/ استفاده از این روش های پیشرفته که در این دوره به (انقلاب سبز) معروف شد، به افزایش محصولات کشاورزی کمک کرد(جمعه پور، ۷۸:۱۳۸۹).

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

در مورد تحلیل موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی پژوهش های زیادی انجام شده است که به تعدادی از آن ها در جدول زیر اشاره می شود:

جدول۱. پیشینه تحقیق

محقق	سال	نتایج
ناصر شفیعی ثابت و همکاران	۱۳۹۶	به این نتیجه دست یافتند که به غیر از مؤلّفه های نظام های محیطی و کالبدی که شرایط مساعد ی را به جهت ایجاد و گسترش مشاغل غیرکشاورزی در بخش موردمطالعه نشان داده است، دیگر مؤلّفه های زمینه ساز اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به گونه ای نبوده است که زمینه را جهت ایجاد و گسترش مشاغل غیرکشاورزی فراهم آورد
جوان و همکاران	۱۳۹۶	نتایج تحقیق نشان داد که در شهرستان مورد مطالعه، بخش کشاورزی به تنهایی قادر به تأمین معیشت خانوارها نیست. همچنین، مشخص شد که توان های طبیعی و محیطی بیش از سایر عوامل(عوامل اقتصادی و اجتماعی)در متنوع سازی معیشت روستایی شهرستان نقش داشته است، به علاوه از میان موانع موجود، موانع مدیریتی- نهادی عمده ترین مانع در جهت متنوع سازی در روستاهای این شهرستان است.
جمشید عینالی و همکاران	۱۳۹۵	به این نتیجه دست یافتند که تفاوت معناداری در دو دورهٔ زمانی قبل و بعد از ایجاد جاده زنجان- تهم- چورزق در مؤلفه های تنوع به فعالیت های اقتصادی روستایی وجود دارد ؛ به طوری که مؤلفه های تنوع بخشی به منابع درآمدی در روستا، بهبود زیرساخت های تولیدی و خدماتی به ترتیب بیشترین و سرمایه گذاری خارج از روستا کمترین میزان را نشان می دهد
اسفائو و همکاران	۲۰۱۸	نتایج به دست آمد نشان می دهد که متنوع سازی دارای تأثیرات مثبت و معناداری بر رفاه در زمانی که اکثر خانوارهای آسیب پذیر به آن متکی هستند دارد و به عنوان یک راهبرد برای انطباق با تغییرات اقلیمی میان مدت و مقابله با شوک های کوتاه مدت بازار تأثیر گذار است
سایان و همکاران	۲۰۱۸	نتایج نشان می دهد که قطعه قطعه شده زمین یکی از مهم ترین محرک های تنوع بخشی به تولید از سوی خانوارهای روستایی در آلبانی است. همچنین قطعه قطعه شدن اراضی در خانوارهایی که دارای کشت معیشتی هستند بیشتر از خانوارهایی که دارای کشت مبتنی بر بازار هستند باعث تنوع در تولید می شود.
لیو و لان	۲۰۱۵	نتایج به دست آمده نشان می دهد که این برنامه به عنوان یک برنامه مداخله ای و معتبر بیرونی برای افزایش تنوع در درآمد و معیشت خانوارهای روستایی عمل می کند که تأثیرات آن در میان گروه های مختلف روستایی متفاوت بوده است، به طوری که گروه های با درآمد کمتر، در تنوع بخش به درآمد بیشتر تحت تأثیر قرار گرفته اند

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

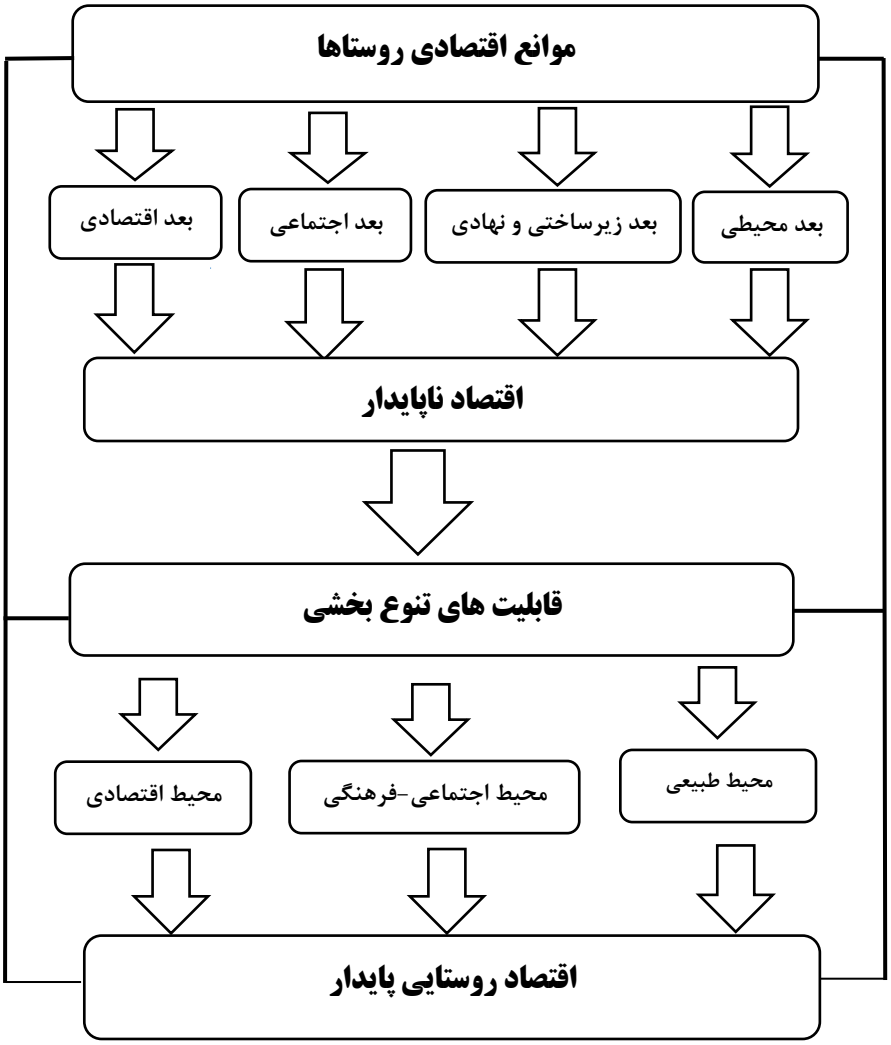

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به لحاظ روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است، روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه ای و پیمایشی (تکمیل پرسشنامه) است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق، کلیه سکونتگاه‌های روستایی واقع در بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار است که این روستاها را در ابتدا از نظر توپوگرافی، ارتفاع از سطح دریا و شکل استقرار به سه واحد(کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشتی) مجزا تفکیک و تقسیم نموده و سپس متناسب با تعداد روستاهای واقع در هر یک از سه تیپ، به نسبت تعداد مشخصی روستا به عنوان نمونه انتخاب شده است. بر این اساس در واحد کوهستانی که بیشترین شکل روستاهای این بخش است. از مجموعه ۴۵ روستا، ۹روستا (راجعون، خاصه کول، نصفی، شیرکوه، کیاآباد، اسطلخ جان، چره، چلگاسر، حلیمه جان) و تیپ کوهپایه ای که در رده دوم

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

، از لحاظ شکل استقرار سکونتگاه‌های روستایی این بخش است از بین۱۷ روستا در تیپ کوهپایه ای ۴ روستا (سیدان، دشتویل، دیورش، سندس) انتخاب شده‌اند، از ۶ سکونتگاه روستایی در تیپ دشتی ۱ روستا (شهربیجار) که در مجموع ۱۴ روستا در غالب تیپ‌های مختلف واقع در بخش رحمت آباد و بلوکات به عنوان روستاهای نمونه این تحقیق انتخاب‌شده‌اند. بنابراین جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق ، ۱۴ نقطه روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات ۲۰۱۲ خانوار (۵۸۸۲ نفر) است.تعداد اعضای نمونه نیز ۳۲۲ خانوار است که از طریق فرمول کوکران به دست آمد.

جهت تحلیل موانع و قابلیت های تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار از روش آماری تحلیل مسیر در نرم افزار SPSS استفاده شده است .در همین راستا شاخص های تحقیق در ابعاد محیطی، زیرساختی و نهادی، اقتصادی و اجتماعی جهت بررسی موانع تنوع بخشی و همچنین ابعاد محیط طبیعی، محیط اجتماعی-فرهنگی و محیط اقتصادی برای تحلیل قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستاهای مورد مطالعه مورد استفاده قرار گرفتند(جدول ۳ و ۴).

جدول ۲. شاخص های تحقیق (موانع تنوع بخشی به اقتصاد روستایی)

ابعاد	شاخص
محیطی	بارش نابهنگام برف و سرمای شدید طی چند سال اخیر
	شیب اراضی
	خشکسالی‌های فصلی و دوره‌ای
	کمبود آب در زمان نیاز محصول به آبیاری
	محدودیت‌های اقلیمی
	کمبود زمین کشاورزی
	کمبود مرتع
زیرساختی و نهادی	نامناسب بودن راه‌های دسترسی
	عدم توجه کافی دولت به برنامه‌ریزی توسعه تنوع بخشی
	عدم دسترسی به نهاده‌های مختلف کشاورزی
	کمبود یا فقدان انبار یا سردخانه
	فقدان صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی (به خصوص لبنیات)
	عدم ارائه مجوز ساخت کارگاه‌های صنایع روستایی
	عدم سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی
	عدم تهیه اجرای برنامه‌های توسعه در منطقه
	عدم بازاریابی محصولات کشاورزی
	عدم دسترسی و اطلاع از روش‌های جدید معیشتی
	ممانعت اداره منابع طبیعی از گسترش سطح زیر کشت
	عدم وجود امکانات فراغتی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

ابعاد	شاخص
	نبود امکانات مناسب پذیرایی ، اقامتی و بهداشتی برای گردشگران
	ناشناخته بودن قابلیت‌های گردشگری منطقه به دلیل عدم معرفی آن
	کمبود یا عدم دسترسی روستاییان به وام‌ها و منابع مالی
	عدم برخورداری روستاییان از آموزش فعالیت‌های غیر زارعی
	کمبود یا عدم وجود آموزش‌های ترویجی و فنی و حرفه‌ای
اقتصادی	ضعف امکان سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های غیر کشاورزی توسط ساکنان بومی به علت کمبود سرمایه
	عدم اعطای تسهیلات اعتباری بلندمدت مورد نیاز با نرخ بهره اندک
	فاصله از شهر(دسترسی به بازار فروش)
	میزان درآمد در بخش غیر کشاورزی
	میزان درآمد در بخش کشاورزی
	محدودیت در بازاریابی محصولات صنعتی روستایی
	امکان رقابت اندک محصولات صنعتی روستایی با تولیدات صنایع شهری
	محدودیت دسترسی به بازارهای شهر
اجتماعی	گرایش ساکنان شهری غیربومی به خرید و استفاده اختصاصی از املاک روستایی در قالب ویلاها و خانه‌های دوم
	بالا بودن سن روستاییان
	فقدان یا کمبود تجربه و مهارت فنی روستاییان در ارتباط با صنایع روستایی
	بی‌سوادی و پایین بودن سطح سواد
	کمبود نیروی متخصص و ماهر
	عدم علاقه جوانان به مشاغل کشاورزی
	پایین بودن سطح سواد فعالان اقتصادی
	گرایش روستاییان به مهاجرت به شهرها
	پایین بودن سطح مشارکت روستاییان
	عدم اطلاع روستاییان از تعاونی و مزایای آن
	فصلی بودن حضور گردشگران
	وجود ریسک‌پذیری کمتر در بین روستاییان

منبع: جوان و همکاران، ۱۳۹۶. ریاحی و همکاران۱۳۹۳، کریم زاده و همکاران، ۱۳۹۴، یاسوری و همکاران، ۱۳۹۴.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

جدول ۳. شاخص های تحقیق (قابلیت و توان‌های تنوع بخشی به اقتصاد روستایی)

ابعاد	شاخص
محیط طبیعی	وجود مواد اولیه و خام مورد نیاز با صنایع کشاورزی و صنایع‌دستی
	وجود محصولات متنوع کشاورزی در ارتباط با گردشگری
	آب و هوای مناسب و سالم
	وجود چشم اندازهای زیبا و فضای سبز
	پرورش و تولید گیاهان زینتی و دارویی
	وجود شرایط طبیعی برای تولید عسل
	وجود مواد اولیه و خام مورد نیاز با صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی
	وجود منابع آبی از جمله چشمه ، رودخانه بر ای پرورش ماهیان سردآبی
	جاذبه‌های کوهستانی منطقه جهت انجام ورزش‌هایی از قبیل کوهنوردی ، راهپیمایی ، دوچرخه‌سواری و..
	امکان پرورش انواع چوب تجاری
محیط اجتماعی – فرهنگی	اعتقاد روستاییان به اشتغال زا بودن و درآمدزا بودن فعالیت‌های غیر کشاورزی
	وجود انگیزه و روحیه بالای مشارکت
	ارزان بودن نیروی کار در مناطق روستایی
	وجود روحیه مهمان‌نوازی و میهمان‌داری در بین روستاییان
	وجود دانش بومی و تجربه بالای روستاییان
	برگزاری جشنواره‌های بومی ـ محلی
	وجود روحیه همکاری با سرمایه‌گذاران بومی و غیر بومی
	وجود یکپارچگی و همبستگی بالای اجتماعی
	نهادینه بودن فرهنگ کار و تلاش در میان روستاییان
محیط اقتصادی	وجود امکانات و تسهیلات زیربنایی مناسب در روستا از قبیل راه، برق،تلفن
	ایجاد و تشکیل بازارچه‌های محلی و موقت
	مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی
	امکان ایجاد صنایع وابسته به چوب
	ایجاد فرآورده‌های دامی و لبنی ثانویه
	وجود ارتباطات شبکه‌ای و ناحیه‌ای مناسب
	ایجاد مراکز خرید محصولات کشاورزی
	امکان سرمایه‌گذاری‌های خرد توسط بخش خصوصی
	امکان تشکیل تعاونی‌ها و سرمایه‌گذاری آن‌ها در تنوع بخشی
	تشکیل بازارهای محلی برای ارائه محصولات محلی و خانگی
	امکان گردشگری مذهبی با وجود بقاع متبرکه و امامزاده ها

منبع: جوان و همکاران، ۱۳۹۶. کریم زاده و همکاران، ۱۳۹۴.

تحقیق حاضر در روستاهای بخش رحمت‌آباد و بلوکات انجام شده است. بخش رحمت‌آباد و بلوکات یکی از بخش های چهارگانه شهرستان رودبار است. ارتفاع سکونتگاه‌های این منطقه از سطح دریا از ۱۴۵ متر در توتکابن (مرکز بخش) تا ۷۴۰ متر در روستای حاجیده - دهستان دشتویل - متغیر است. البته این ارقام ارتفاعی در دهستان بلوکات کم‌وبیش در همین حد بوده، به‌عنوان‌مثال ارتفاع مرکز دهستان بلوکات

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

(شهر بیجار) از سطح دریا ۱۴۰ متر است. محدوده موردمطالعه از شمال غربی به دهستان سراوان شهرستان رشت، از سمت شمال و شمال شرقی به دهستان خرارود شهرستان لاهیجان، از غرب و جنوب غربی به دهستان های رستم آباد شمالی و جنوبی شهرستان رودبار، از جنوب به بخش مرکزی شهرستان رودبار، (دهستان کلشتر) از سمت جنوب شرقی به بخش عمارلو دهستان خورگام) شهرستان رودبار و از سمت شرق به دهستان دیلمان شهرستان لاهیجان محدود می گردد .طبق تقسیمات کشوری سال ۷۰ منطقه مورد مطالعه ۵۶۲ کیلومتر مربع وسعت داشته که ۲۱/۸ درصد وسعت شهرستان را در بر می گیرد. رحمت آباد و بلوکات یکی از بخش های سه گانه شهرستان رودبار می باشد که داری سه دهستان، رحمت آباد، دشتویل و بلوکات، ۶۸ روستا است (سازمان برنامه و بودجه استان گیلان، ۱۳۹۵).

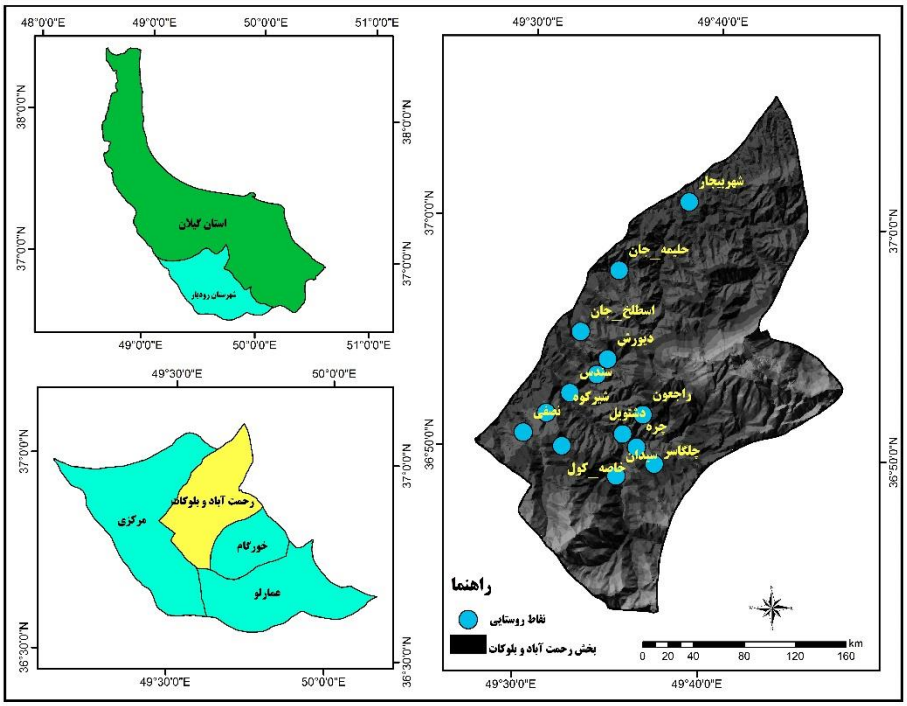

شکل ۲. نقشه موقعیت بخش رحمت آباد و بلوکات در کشور، استان گیلان و شهرستان رودبار

۴) یافته‌های تحقیق

موانع تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی در روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار با استفاده از مرور مطالعات پیشین و با بهره گیری از نظرات متخصصین حوزه مطالعات روستایی در چهار بعد زیرساختی و نهادی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی که هر کدام از آنها دارای شاخص های متعددی هستند، تعیین شد که در جدول (۲) ارائه شده است. جهت بررسی میزان تأثیرگذاری هر کدام از ابعاد و شاخص های مربوطه از طریق توزیع پرسشنامه در بین مردم محلی اقدام شد. پس از تکمیل

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

پرسشنامه و گردآوری کامل اطلاعات و در ادامه جهت سهولت در تحلیل داده های بدست آمده، به تجمیع داده های مربوط به شاخص ها پرداخته شد و پردازش نهایی اطلاعات در سطح ابعاد(زیرساختی و نهادی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی) صورت پذیرفت. جهت بررسی میزان تأثیر ابعاد فوق در عدم تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی از آزمون آماری تحلیل مسیر استفاده می شود. در این آزمون ابعاد با یکدیگر مقایسه شده، به طوری که هرکدام از این ابعاد یک بار به عنوان متغیر مستغل و یک بار به عنوان متغیر وابسته مورد آزمون قرار گرفته است. بدین ترتیب در مرحله اول بعد زیرساختی-نهادی به عنوان متغیر وابسته و ابعاد اقتصادی، محیطی و اجتماعی به عنوان متغیر مستقل مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج بدست آمده نشان می دهد بعد اقتصادی با ضریب بتای ۰/۴۱۰ و بعد از آن بعد محیطی با ضریب بتای ۰/۳۸۴ بیشترین میزان تأثیرگذاری را داشته است. همچنین در بعد اجتماعی به دلیل بالاتر بودن مقدار sig از ۰/۰۵ میزان تأثیر گذاری معنی دار نبوده است. در مرحله دوم بعد اقتصادی به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغییر مستقل مورد آزمون قرار گرفته، نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل مسیر حاکی از این است که بعد زیرساختی-نهادی با ضریب بتای ۰/۴۶۹ و بعد از آن بعد محیطی با ضریب بتای ۰/۱۸۰ به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری را داشته اند. همچنین در بعد اجتماعی بدلیل بالاتر مقدار sig از ۰/۰۵ میزان تأثیر گذاری معنی دار نبوده است. در مرحله سوم بعد محیطی به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغیر مستقل تعیین شده است. نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان داد که بعد زیرساختی-نهادی با ضریب بتای ۰/۴۵۱ و بعد از آن بعد اقتصادی با ضریب بتای ۰/۱۸۴ و بعد از آن بعد اجتماعی با ضریب بتای ۰/۱۷۳ به ترتیب بیشترین میزان تأثیر گذاری را بر روی متغیر وابسته داشته اند. در مرحله چهارم بعد اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغییر مستقل تعیین شدند. نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان می دهد که در میان متغیرهای مستقل تنها متغیر محیطی با ضریب بتای ۰/۲۰۲ دارای اثرگذاری بوده است و دو بعد زیرساختی-نهادی و اقتصادی به دلیل بالاتر بودن مقدار sig از ۰/۰۵ میزان تأثیر گذاری آن ها معنی دار نبوده است. جدول(۴)

جدول ۴. نتایج بدست آمده از آزمون آماری تحلیل مسیر(موانع تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی)

ابعاد	زیرساختی- نهادی	اقتصادی	محیطی	اجتماعی
زیرساختی-نهادی		۰/۴۶۹	۰/۴۵۱	
اقتصادی	۰/۴۱۰		۰/۱۸۴	
محیطی	۰/۳۸۴	۰/۱۸۰		۰/۲۰۲
اجتماعی			۰/۱۷۳	

سطح معناداری ۰/۰۵

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

در نهایت مجموع اثرگذاری هرکدام از ابعاد بر روی سایر ابعاد تعیین شد که بعد زیرساختی و نهادی با مجموع اثرگذاری ۰/۹۲۰ بیشترین تأثیر را بر روی سایر ابعاد داشته است و همچنین بعد از آن بعد محیطی با مجموع اثرگذاری ۰/۷۶۶ و بعد اقتصادی با مجموع اثرگذاری ۰/۵۹۴ و بعد اجتماعی با مجموع اثرگذاری ۰/۱۷۳ به ترتیب بیشترین میزان اثرگذاری را بر سایر ابعاد داشته و در رتبه های اول تا چهارم قرار گرفته اند.

جدول ۵. مجموع اثرگذاری ها و رتبه بندی ابعاد

ابعاد	مجموع اثر گذاری ها	رتبه
زیرساختی-نهادی	۰/۹۲	۱
اقتصادی	۰/۵۹	۳
محیطی	۰/۶۶	۲
اجتماعی	۰/۱۷	۴

منبع:یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

جهت تحلیل قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی در روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار نیز همانند مراحل طی شده برای موانع اقدام شد. به این ترتیب که با استفاده از مرور مطالعات پیشین و با بهره گیری از نظرات متخصصین حوزه مطالعات روستایی در سه بعد محیط طبیعی، محیط اقتصادی و محیط اجتماعی-فرهنگی که هر کدام از آن ها دارای شاخص های متعددی هستند تعیین شد که جدول (۳) ارائه شده است. جهت بررسی میزان تأثیر گذاری هرکدام از ابعاد در تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی از آزمون آماری تحلیل مسیر استفاده می شود. در این آزمون ابعاد با یکدیگر مقایسه شد، به طوری که هرکدام از این ابعاد یک بار به عنوان متغیر مستغل و یک بار به عنوان متغیر وابسته مورد آزمون قرار گرفته است. بدین ترتیب در مرحله اول بعد محیط طبیعی به عنوان متغیر وابسته و ابعاد محیط اقتصادی و محیط اجتماعی-فرهنگی به عنوان متغیر مستقل مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج بدست آمده نشان می دهد بعد محیط اقتصادی با ضریب بتای ۰/۲۰۴ بیشترین میزان تأثیرگذاری را داشته است. همچنین در بعد محیط اجتماعی-فرهنگی به دلیل بالاتر بودن مقدار sig از ۰/۰۵ میزان تأثیر گذاری معنی دار نبوده است. در مرحله دوم بعد محیط اقتصادی به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغییر مستقل مورد آزمون قرار گرفتند، نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل مسیر نشان می دهد که بعد محیط طبیعی با ضریب بتای ۰/۲۴۱ و بعد از آن بعد محیط اجتماعی-فرهنگی با ضریب بتای ۰/۱۲۱ به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری را داشته اند. در مرحله سوم بعد محیط اجتماعی-فرهنگی به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغیر مستقل تعیین شدند. نتایج آزمون

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

تحلیل مسیر نشان داد که بعد محیط طبیعی با ضریب بتای ۰/۱۳۷ و بعد از آن بعد محیط اقتصادی با ضریب بتای ۰/۱۲۸ به ترتیب بیشترین میزان تأثیر گذاری را بر روی متغیر وابسته داشته اند. جدول(۶)

جدول ۶. نتایج بدست آمده از آزمون آماری تحلیل مسیر(قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی)

ابعاد	محیط طبیعی	محیط اقتصادی	محیط اجتماعی-فرهنگی	مجموع اثر گذاری ها
محیط طبیعی		۰/۲۴۱	۰/۱۳۷	۰/۳۷۸
محیط اقتصادی	۰/۲۰۴		۰/۱۲۸	۰/۳۳۲
محیط اجتماعی-فرهنگی		۰/۱۲۱		۰/۱۲۱

سطح معناداری ۰/۰۵

در ادامه مجموع اثرگذاری هرکدام از ابعاد مربوط به قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی بر روی سایر ابعاد تعیین شد که بعد محیط طبیعی با مجموع اثرگذاری ۰/۳۷۸ بیشترین تأثیر را بر روی سایر ابعاد داشته است و همچنین بعد از آن بعد محیط اقتصادی با مجموع اثرگذاری ۰/۳۳۲ و بعد محیط اجتماعی-فرهنگی با مجموع اثرگذاری ۰/۱۲۱ به ترتیب بیشترین میزان اثرگذاری را بر سایر ابعاد داشته و در رتبه های اول تا سوم قرار گرفته اند. جدول(۷)

جدول ۷. مجموع اثرگذاری ها و رتبه بندی ابعاد

ابعاد	مجموع اثر گذاری ها	رتبه
محیط طبیعی	۰/۳۷۸	۱
محیط اقتصادی	۰/۳۳۲	۲
محیط اجتماعی-فرهنگی	۰/۱۲۱	۳

منبع:یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

برای تعیین ضرایب مسیر و محاسبه اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها با استفاده از تکنیک تحلیل مسیر اقدام شد. تفکیک مسیر براساس مبدا فلش ها که بیانگر متغیر مستقل و انتهای فلش که نشان دهنده متغیر وابسته می باشد انجام می گیرد. در این فرآیند در هر مرحله یکی از ابعاد به عنوان متغیر وابسته و ابعاد مرتبط با مبدا فلش های ختم شده به متغیر فوق به عنوان متغیر مستقل در تحلیل رگرسیون مورد استفاده قرار می گیرد، تا از طریق ضرایب بتا که نشان دهنده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته بدست آید. باتوجه به نمودار بدست آمده از تحلیل مسیر موانع تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی بعد زیرساختی-نهادی به صورت مستقیم روی دو بعد محیطی و اقتصادی و به

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

صورت غیر مستقیم بر روی بعد اجتماعی تأثیر داشته است. همچنین بعد اقتصادی به صورت مستقیم بر روی بعد زیرساختی-نهادی و محیطی و به صورت غیر مستقیم بر روی بعد اجتماعی تأثیر داشته است. بعد محیطی نیز به طور مستقیم بر روی بعد زیرساختی-نهادی، بعد اجتماعی و اقتصادی تأثیر داشته و تنها بعدی است که به طور مستقیم بر روی تمامی ابعاد به صورت مستقیم تأثیر داشته است. بعد اجتماعی به صورت مستقیم بر روی بعد محیطی تأثیر داشته است و به صورت غیر مستقیم بر روی ابعاد زیرساختی-نهادی و اقتصادی تأثیر داشته است.

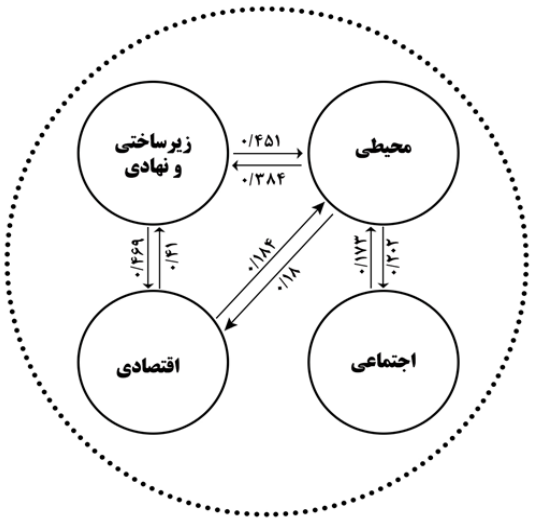

شکل ۳. نمودار تحلیل مسیر (موانع تنوع بخشی به اقتصاد روستایی)

در ادامه باتوجه به نمودار بدست آمده از تحلیل مسیر قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی بعد محیط طبیعی به صورت مستقیم روی دو بعد محیط فرهنگی-اجتماعی و محیط اقتصادی تأثیر داشته است. همچنین بعد محیط اقتصادی به صورت مستقیم بر روی بعد محیط طبیعی و محیط فرهنگی - اجتماعی تأثیر داشته است. بعد محیط فرهنگی-اجتماعی نیز به طور مستقیم بر روی بعد محیط اقتصادی تأثیر داشته و به صورت غیر مستقیم بر روی بعد محیط طبیعی تأثیر داشته است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

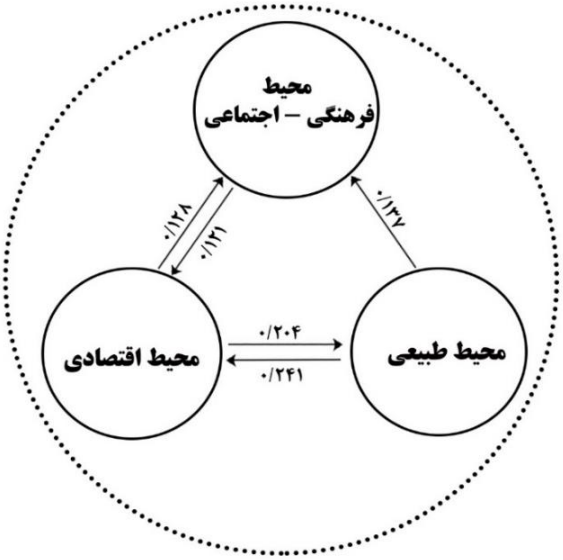

شکل۴. نمودار تحلیل مسیر (قابلیت های تنوع بخشی به اقتصاد روستایی)

۵) نتیجه‌گیری

بررسی و مطالعات میدانی و تحلیل داده های جمع آوری شده نشان می دهد که ساختار فعالیت های اقتصادی در روستاهای بخش رحمت آباد و بلوکات، از وضعیت نامطلوبی برخوردار است؛ به طوری که بخش های مختلف اقتصاد دارای ساختار نامتعادل بوده و عقب ماندگی در صنایع و خدمات روستایی در مقایسه با بخش کشاورزی مشهود است. همچنین در بخش کشاورزی نیز تک محصولی بودن اقتصاد روستاها، بهره وری و بازدهی کم به دلیل سنتی بودن شیوه های تولید، در تیپ های مختلف سکونتگاه های روستایی (کوهستانی، کوهپایه ای و دشتی) از جمله مشکلات عدیده و مهم است. همچنین بررسی ها حاکی از آن است که سطح درآمد خانوارهایی که صرفا در بخش کشاورزی شاغل هستند، نسبت به سایر خانوارهایی که در فعالیت های غیر کشاورزی(صنایع و خدمات) مشغول به کار هستند، در وضعیت پایین تری قرار دارد. از جمله دلایل عمده و مهم این وضعیت کمبود زمین و شیب زیاد زمین ها، غلبه کشاورزی سنتی بر کشاورزی پیشرفته، کمبود منابع آبی، پایین بودن سطح زیر کشت، اقتصاد تک محصولی و آسیب پذیر بودن این نوع اقتصاد، فصلی بودن فعالیت های کشاورزی و هدر رفت نیروی کار، عدم تکمیل زنجیره تولید و فقدان صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی (به خصوص لبنیات)، عدم سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی، نبود امکانات مناسب پذیرایی، اقامتی و بهداشتی برای گردشگران، نامناسب بودن زیرساخت های ارتباطی را می توان نام برد. شناسایی ظرفیت ها و توان های محیطی و بهره برداری بهینه و مناسب از آن می تواند تأثیر بسزایی در بهبود وضعیت اقتصادی روستاها از جمله: بهبود وضعیت اشتغال، افزایش میزان درآمد خانوار، افزایش میزان پس انداز، افزایش میزان سرمایه گذاری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

در فعالیت های تولیدی داشته باشد. نتایج حاصل از تحلیل قابلیت های بالقوه روستاهای مورد مطالعه نشان داد که محیط طبیعی با دارا بودن قابلیت هایی مانند: وجود مواد اولیه و خام مورد نیاز با صنایع کشاورزی و صنایع‌دستی، وجود محصولات متنوع کشاورزی در ارتباط با گردشگری، آب و هوای مناسب و سالم، جاذبه‌های کوهستانی منطقه جهت انجام ورزش‌هایی از قبیل: کوهنوردی، راهپیمایی، دوچرخه‌سواری، وجود چشم اندازهای زیبا و فضای سبز مناسب برای توسعه فعالیت های گردشگری روستایی، پرورش و تولید گیاهان زینتی و دارویی، وجود شرایط طبیعی برای تولید عسل، وجود منابع آبی از جمله چشمه، رودخانه بر ای پرورش ماهیان سردآبی، امکان پرورش انواع چوب تجاری بیشترین قابلیت را درزمینه تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی داشته است. عوامل محیط اقتصاد و همچنین محیط فرهنگی-اجتماعی نیز با دارا بودن قابلیت هایی همچون: امکان تشکیل تعاونی‌ها و سرمایه‌گذاری آن‌ها در تنوع بخشی، تشکیل بازارهای محلی برای ارائه محصولات محلی و خانگی، امکان گردشگری مذهبی با وجود بقاع متبرکه و امامزاده ها، مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی، وجود روحیه مهمان‌نوازی و میهمان‌داری در بین روستاییان، وجود انگیزه و روحیه بالای مشارکت، ارزان بودن نیروی کار در مناطق روستایی، برگزاری جشنواره‌های بومی ـ محلی است. با بهره گیری از قابلیت های تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی که به آن ها اشاره شد می توان انتظار داشت که از میزان بیکاری کاسته شده، سطح درآمدها افزایش یابد، کیفیت زندگی روستاییان ارتقا یافته و در نتیجه باعث پایداری نواحی روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات شود.

۶) منابع

- ازکیا، مصطفی و علی ایمانی، (۱۳۸۷)، **توسعه پایدار روستایی**، انتشارات اطلاعات.
- ایزدی، حسن، بدری، سیدعلی و نامدار، محبوبه، (۱۳۹۱)، **نقش فعالیت‌های اقتصادی خاص بر ساختارهای اجتماعی فرهنگی نواحی روستایی مطالعه‌ی موردی: روستاهای کمباین‌دار استان فارس** .پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره۷۹، صص۳۲-۱۵.
- جوان، جعفر، حمید شایان، محسن نوغانی و قاسمی مریم، (۱۳۹۰)، **پایدارسازی جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مشهد، با تاکید بر رویکرد متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی**، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۶،صص۱۴۴-۱۲۵.
- جوان، جعفر و حمید حیدری مکرر، (۱۳۸۹)، **نقش چاهک ها در متنوع سازی اقتصاد روستایی مطالعه موردی: شهرستان زهک در استان سیستان و بلوچستان**، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره۷۶، صص۷۶-۴۹.
- جمعه پور، محمود، (۱۳۸۹)، **مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی : دیدگاه ها و روش‌ها**، انتشارات سمت، تهران.
- جوان، فرهاد، حسن افراخته و وحید ریاحی، (۱۳۹۶)، **تحلیل قابلیت ها و موانع متنوع سازی معیشت در راستای توسعه پایدار روستایی (مورد مطالعه: شهرستان رضوانشهر)** .پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال۶، شماره۴، صص۱۰۶-۹۰.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

- ریاحی، وحید و آذر نوری، (۱۳۹۳)، **تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی و پایداری روستاها مورد: شهرستان خرمدره**.اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۳، شماره۴، صص۱۲۸-۱۱۳.

- سعیدی، عباس، (۱۳۷۷)، **توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی در ایران**، فصلنامه مسکن و انقلاب ، تهران، صص۲۲ـ ۱۶.

- شهابی، سیامک، اصغر صالحی و محمود سیف الهی، (۱۳۹۴)، **بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت صنایع روستایی در اشتغال زایی (مطالعه موردی: استان اصفهان)**. پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال۴، شماره۱، صص ۴۰-۲۹.

- شریف‌زاده، ابوالقاسم و همایون مراد نژادی، (۱۳۸۱)،**توسعه پایدار و توریسم روستایی**، ماهنامه جهاد، سال۲۲، شماره۳، صص ۲۵۱ـ۲۳۷.

- شفیعی ثابت، ناصر، مهناز رهبری و زینب رضایی، (۱۳۹۶)، **تحلیل عوامل مؤثر بر تنوع بخشی اقتصاد غیرکشاورزی و اثرات آن بر پایداری سکونتگاه های روستایی(مطالعه موردی: بخش سرولایت شهرستان نیشابور)**. جغرافیا و توسعه ناحیه ای، سال ۱۵، شماره۱، ۲۵۸-۲۳۷.

- شکوری، علی، (۱۳۸۸)، **سیاست های توسعه کشاورزی در ایران**، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).

- طالب، مهدی، (۱۳۸۲)، **مدیریت روستایی در ایران**، دانشگاه تهران

- عینالی، جمشید، مهدی چراغی، و عادل میلان، (۱۳۹۵)، **نقش راه در توسعه مناطق روستایی با تاکید بر تنوع فعالیت های اقتصادی (مطالعه موردی: دهستان چورزق در شهرستان طارم)**، پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال۶، شماره۱، صص۱۹-۳۳.

- سازمان برنامه و بودجه استان گیلان،۱۳۹۵.

- کریم زاده، حسین، محمد ولائی و رضا منافی آذر، (۱۳۹۵)، **نقش تنوع بخشی به فعالیت ها در پایداری اقتصاد روستایی مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد میانی، شهرستان میاندوآب**. آمایش جغرافیایی فضا، سال ۶، شماره۲۰، صص۱۴۴-۱۲۹.

- مطیعی لنگرودی، سید حسن و علیرضا اردشیری، (۱۳۸۶)،**پیامدهای ایجاد صنایع فرآوری محصولات کشاورزی در توسعه روستایی بخش مرکزی آمل**، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، سال۳۹، شماره۶۱، صص۱۵-۱.

- محمدی یگانه، بهروز و محمد ولائی، (۱۳۹۳)، **تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار** .اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۳، شماره۲، صص۷۰-۵۴.

- مهدوی، مسعود و علی شمس الدینی، (۱۳۹۲)، **تحلیلی بر نقش توانمندی های محیطی در توسعه پایدار نواحی روستایی مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان رستم**. فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال۱۰، شماره ۳۹، صص ۳۸-۲۱.

- نظر داد، الهام، (۱۳۸۶)، **اثر مکانیزاسیون کشاورزی بر میزان عملکرد و ضایعات محصول برنج**، فصلنامه نظام مهندسی و منابع طبیعی، سال ۴، شماره۱۶، صص ۱۷-۱.

- یاسوری، مجید و فرهاد جوان، (۱۳۹۴)، **تحلیل محدودیت های تنوع بخشی اقتصاد روستایی مورد: دهستان اشکور علیا**. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۴، شماره۳، صص۳۷-۱۹.

- Asfaw, S., Pallante, G., & Palma, A. (2018). **Diversification strategies and adaptation deficit: Evidence from rural communities in Niger**. World Development, 101, 219-234.

- Byrd, E.T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. (2009). **Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural Eastern North Carolina.** *Tourism Management, 30*(5), 693-703.

- Ciaian, P., Guri, F., Rajcaniova, M., Drabik, D., & y Paloma, S. G. (2018). **Land fragmentation and production diversification: A case study from rural Albania**. Land Use Policy, 76, 589-599.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

- Dmurger, S, et al (2010), **rural households' decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China**, China Economic Review 21, S32–S44.
- Gillis, M., Perkins, D. H., Roemer, M., & Snodgrass, D. R. (1992). **Economics of development** (No. Ed. 3). WW Norton & Company.
- Liu, Z., & LAN, J. (2015). **The sloping land conversion program in China: Effect on the livelihood diversification of rural households**. World Development, 70, 147-161.
- Michael Woods, (2007), **engaging the Global Countryside: Globalization Hybridity and the reconstitution of rural place**, sage publications.
- Mayser Ch, (2003), **the Status of Ecological Diversity in Sustainable Development**, Translated by Koocheki. A. R., Mahdavidamghani, A., Ferdowsi University of Mashhad.
- OFarrell, C. (2001, September). **Information flows in rural and urban communities: Access, processes and people. In *UDRSA Conference***, International and Rural Development Department (IRDD), University of reading.uk.
- Sharply, Richard; "**Rural Tourism, international Thomson Business**", press London, 1997.
- Santos. Paulo and Barrett. Christopher. B (2010), Identity, **Interest and Information Search in a Dynamic Rural Economy**, World Development Vol. 38, No. 12, pp. 1788–1796.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]